

Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος (Μέρος Πρώτο)

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί την πρώτη από τις δύο εισηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Βιβλιοπαρουσίαση του τόμου “Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος” (Εκδόσεις Πανοπτικών, 2019), στα πλαίσια της πρώτης μέρας του Urban Fest, στον Ελεύθερο Κοινωνικό Χώρο Αλιμούρα, στα Ιωάννινα, στις 4/10/19.

του Βασίλη Γεωργάκη

Λίγους μήνες πριν, τον Ιανουάριο του 2019, βρήκε τον δρόμο του προς τα βιβλιοπωλεία ο τόμος «Η Κοινότητα ενάντια στο Κράτος», από τις εκδόσεις Πανοπτικών. Ο παραπάνω τόμος, βασιζόμενος σε κείμενα του Γκουστάβ Λαντάουερ, σε μετάφραση του Γιώργου Περτσά και του Πωλ Μανιάτη, με την παράθεση τριών επιμέτρων από τους Michael Lowy, Γιώργο Περτσά και Στέφανο Ρέγκα, ήρθε να εμπλουτίσει την βιβλιογραφία γύρω από την κλασσική αναρχική θεωρία του 19^{ου} αιώνα, η οποία και παραμένει εξαιρετικά επίκαιρη.

Ωστόσο, πριν συζητήσει κάποιος το έργο οποιουδήποτε διανοητή, είναι αναγκαίο να προσπαθήσει να τον εντάξει στο κοινωνικό και ιστορικό συγκείμενο της εποχής του, πόσο μάλλον στην περίπτωση ενός διανοητή όπως ο Λαντάουερ, ο οποίος έχει εν πολλοίς αγνοηθεί από το εγχώριο αναρχικό/αντιεξουσιαστικό κίνημα.

Ο Γκουστάβ Λαντάουερ γεννήθηκε το 1870 στην Καρλσρούη, στο τότε Δουκάτο της Βάτης (Baden), παραμονές των γεγονότων που οδήγησαν στην γερμανική ενοποίηση. Γόνος Γερμανο-Εβραίων μεσοαστών, σπούδασε ιστορία και φιλοσοφία στην Χαϊδελβέργη, το Βερολίνο και το Στρασβούργο, δείχνοντας ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέατρο και την λογοτεχνία. Στρατευμένος ήδη από τα φοιτητικά του χρόνια στην υπόθεση της κοινωνικής χειραφέτησης, στράφηκε προς τον αναρχισμό, απορρίπτοντας τον ορθόδοξο μαρξισμό της Β΄ Διεθνούς και του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού

Κόμματος (SPD), ακολουθώντας μία πολιτική επιλογή η οποία εκείνη την εποχή δεν ήταν καθόλου δεδομένη ή δημοφιλής.

Εδώ είναι αναγκαία μία παρέκβαση. Δεν υπάρχει τρόπος να καταλάβουμε σήμερα την ισχύ της επιρροής που το SPD ασκούσε στο διεθνές εργατικό κίνημα. Πρότυπο για όλα τα εργατικά κόμματα μέχρι και το 1914, το SPD με το ένα εκατομμύριο μέλη και τους τετραπλάσιους ψηφοφόρους, τις 90 εφημερίδες, τα σχολεία, τις λέσχες, τις οργανώσεις νεολαίας και γυναικών και τα εκατοντάδες επαγγελματικά στελέχη του, ήταν σε θέση να δημιουργήσει μία πραγματική αντι-εξουσία απέναντι σε αυτή του γερμανικού κράτους, να παρέχει το όραμα μίας κοινωνίας φτιαγμένης από την εργατική τάξη για την εργατική τάξη. Σαν να μην έφταναν τα παραπάνω, στις τάξεις του κόμματος βρίσκονταν στελέχη που θήτευσαν δίπλα στον ίδιο τον Φρήντριχ Ένγκελς, αποκομίζοντας από αυτή τους την ιδιότητα μία τεράστια επιρροή στα πράγματα της Β' Διεθνούς, με γνωστότερο από αυτούς τον Καρλ Κάουτσκι, τον λεγόμενο «Πάπα του Μαρξισμού».

Όσο εντυπωσιακά και αν φαίνονται τα παραπάνω, η πραγματικότητα ήταν αρκετά διαφορετική. Το συντηρητικό πολιτειακό καθεστώς της Πρωσίας, η οποία και ηγεμόνευε την ενωμένη Γερμανική Αυτοκρατορία, άφηνε ελάχιστα περιθώρια παρέμβασης του κοινοβουλίου στην χάραξη της πολιτικής, αχρηστεύοντας τις υψηλές εκλογικές επιδόσεις του SPD. Από την άλλη μεριά, η αρτηριοσκληρωτική εκδοχή του μαρξισμού που πρότεινε και πιστά ακολουθούσε το Κόμμα, καθήλωνε τις οποιεσδήποτε ζυμώσεις, εναποθέτοντας την οποιαδήποτε επαναστατική ενέργεια σε ένα απροσδιόριστο μέλλον, αφότου η γερμανική αστική τάξη θα ολοκλήρωνε τον ιστορικό της ρόλο, εκδημοκρατίζοντας το κράτος και την πολιτική ζωή, ανοίγοντας τον δρόμο για το προλεταριάτο και τον Σοσιαλισμό. Κατά αυτό τον τρόπο, το SPD μετατράπηκε σε έναν γιγαντιαίο γραφειοκρατικό μηχανισμό, γεμάτο επαγγελματικά στελέχη που πριν από οποιαδήποτε πολιτική κίνηση ήταν απασχολημένα με την ίδια την επιτέλεση των καθηκόντων τους εντός του Κόμματος. Το αποτέλεσμα ήταν η μετατροπή της Επανάστασης σε ένα «σύνθημα για τις Πρωτομαγιές» και του

Κόμματος από φορέα της κοινωνικής επανάστασης σε μία από τις σταθερές διατήρησης της κοινωνικής ειρήνης εντός της Γερμανικής Αυτοκρατορίας.

Σε αυτό το ασφυκτικό πολιτικό πλαίσιο ο Λαντάουερ, αφού εγκαταστάθηκε στο Βερολίνο στις αρχές της δεκαετίας του 1890 προτίμησε να ενταχθεί στην Jungen, μία ομαδοποίηση αποτελούμενη από διαγεγραμμένα νεαρά στελέχη του SPD, ενώ παράλληλα άρχισε να αρθρογραφεί στο όργανο της ομάδας, την εφημερίδα «Ο Σοσιαλιστής», εφημερίδα από όπου και προέρχονται τα περισσότερα κείμενα του παρόντος τόμου. Καθ' όλη την δεκαετία του 1890 ο Λαντάουερ εμφορείται από τις ιδέες του μαχητικού αναρχισμού που πρεσβεύουν οι Κροπότκιν και Μπακούνιν, ενώ επηρεάζεται σαφώς από το έργο του Μαξ Στίρνερ. Η αρθρογραφία του στον «Σοσιαλιστή» αλλά και σε άλλες εφημερίδες της αριστερής πτέρυγας του SPD τον κάνουν γνωστό στις γερμανικές αρχές, με αποτέλεσμα να περάσει και κάποιους μήνες στην φυλακή με διάφορες προφάσεις.

Στα πλαίσια της μάχιμης αυτής πολιτικής δραστηριότητας, θα προσπαθήσει δύο φορές να συμμετάσχει σε συνέδρια της Β' Διεθνούς, εκπροσωπώντας τους Γερμανούς αναρχικούς. Το 1893 εμποδίστηκε από το SPD να συμμετάσχει, παρά τις διαμαρτυρίες Βρετανών και Ιταλών σοσιαλιστών. Στο επόμενο συνέδριο το 1896, το οποίο και διεξήχθη επί βρετανικού εδάφους, κατάφερε να συμμετάσχει μαζί με τους Κροπότκιν και Μαλατέστα. Σε μία σκληρή εισήγηση κατηγόρησε το SPD για γραφειοκρατισμό, ενώ παράλληλα άσκησε δριμύτατη κριτική στους σοσιαλιστές εκείνους που θεωρούσαν πως η κατάληψη της εξουσίας και του κράτους θα αρκούσε για την έλευση του σοσιαλισμού. Με την ομιλία του αυτή κατάφερε να προκαλέσει την οργή των συνέδρων, οι οποίοι έδιωξαν κλωτηδόν τους αναρχικούς – ήταν οι τελευταία φορά που αναρχικοί και σοσιαλιστές θα συνυπήρχαν σε Διεθνή.

Στουτγκάρδη, 1907. Έβδομο Συνέδριο της Β' Διεθνούς.

Τα επεισόδια αυτά, μαζί με την ίδια την πολιτική πρακτική του SPD κατέστησαν τον Λαντάουερ εξαιρετικά καχύποπτο απέναντι στα Σοσιαλιστικά κόμματα και ανοιχτά εχθρικό προς την μαρξιστική ορθοδοξία, τον δογματισμό της οποίας θα κατήγγειλε σε κάθε ευκαιρία.

Κατά την διάρκεια της παραμονής του στο Βερολίνο, ο Λαντάουερ έγινε γνωστός στους θεατρικούς και λογοτεχνικούς κύκλους της εποχής. Η ενασχόληση του με το αναρχικό κίνημα δεν μετριάστηκε, ωστόσο σταδιακά άρχισαν να δημιουργούνται τριβές ανάμεσα σε αυτόν και τους συντρόφους του. Ο λόγιος μεσοαστός Λαντάουερ δεν κατάφερε στην πραγματικότητα ποτέ να ταιριάξει ακριβώς με το αναρχικό κίνημα μίας προλεταριακής πόλης όπως ήταν το Βερολίνο, ενώ από την άλλη η αρθρογραφία του στον «Σοσιαλιστή», που αντικατόπτριζε τα λόγια του ενδιαφέροντα, δεν ανταποκρίνονταν πια στις ανάγκες μίας εφημερίδας που θεωρητικά αποτελούσε όργανο πλατιάς απεύθυνσης ενός μαχητικού πολιτικού κινήματος. Έτσι, όταν το 1899 οι αρχές έκλεισαν την εφημερίδα, ο Λαντάουερ αφοσιώθηκε στις πνευματικές και καλλιτεχνικές του αναζητήσεις.

Το γύρισμα του αιώνα τον βρίσκει για μία περίοδο εγκατεστημένο στο Λονδίνο, όπου και γνώρισε από κοντά τον ίνδαλμά του, τον

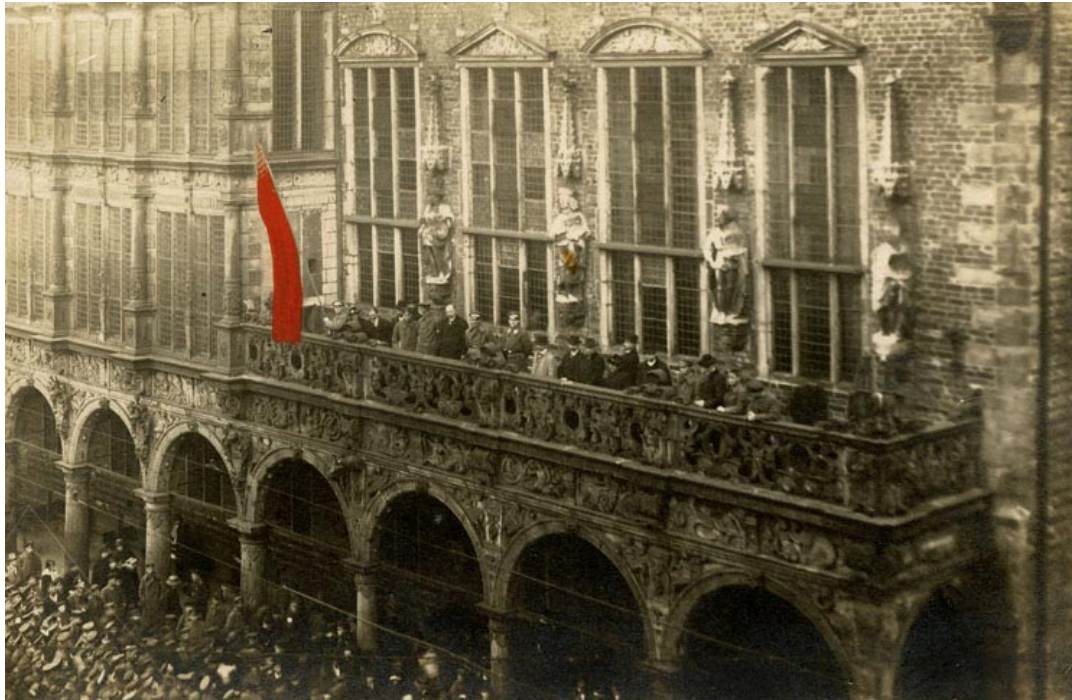
Πιοτρ Κροπότκιν. Αν και δεν υπήρξε φιλία ανάμεσα στους δύο, ο Λαντάουερ δεν έπαψε ποτέ να θεωρεί τον αναρχικό πρίγκηπα πρότυπο και έμπνευσή του. Το 1902 επιστρέφει στην Γερμανία και το Βερολίνο και αφοσιώνεται πια στα γραπτά του. Κατά αυτή την περίοδο εντάσσεται στον λογοτεχνικό κύκλο «Νέα Κοινότητα» (Neu Gemeinschaft) – η σκέψη και το έργο του αρχίζουν σταδιακά να εγγράφονται στην ιδιότυπη ρομαντική παράδοση που συνέδεσε επαναστατικά προτάγματα τόσο με τον ρομαντισμό όσο και με μία μεσσιανική ανάγνωση της ιουδαϊκής θρησκείας, παράδοση που αποτελεί φαινόμενο του ευρύτερου γερμανόφωνου χώρου της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η ένταξη της σκέψης του Λαντάουερ σε αυτή την παράδοση του ρομαντικού σοσιαλισμού, στην οποία αναφέρονται σημαντικοί διανοητές όπως ο Ερνστ Μπλοχ και ο Βάλτερ Μπένγιαμιν, αποτελεί αντικείμενο πραγμάτευσης του οικείου επιμέτρου του ανά χείρας τόμου, το οποίο και επιμελήθηκε ο Michael Lowy.

[illegible]

Σοσιαλιστής”

Τα νέα ενδιαφέροντα του Λαντάουερ αντικατοπτρίζονται πέραν του συγγραφικού του έργου και στην αρθρογραφία του στον «Σοσιαλιστή», την εφημερίδα που αναβίωσε το 1905, με τον ίδιο στην σύνταξη αυτή την φορά. Πολιτικά δραστηριοποιείται πολυποίκιλα μέσω της φεντεραλιστικής συλλογικότητας «Σοσιαλιστική Ένωση», μία συλλογικότητα αναρχικών και σοσιαλιστών η οποία ιδρύθηκε το 1908, σε μία προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα αντίβαρο στην πρωτοκαθεδρία του SPD. Έχοντας κερδίσει αρκετή φήμη χάρις στο συγγραφικό του έργο, θεωρείται ο κατ’ εξοχήν ιδανικός για την καθοδήγηση των συντρόφων του, οι οποίοι τον καλούν σε ομιλίες και εκδηλώσεις σε όλη την Γερμανία.

Με αυτή την ιδιότητα θα κληθεί το 1918 να συμμετάσχει στο πλέον παράδοξο επεισόδιο της Γερμανικής Επανάστασης – την Σοβιετική Δημοκρατία της Βαυαρίας. Το επεισόδιο αυτό, αποτελεί το τελευταίο της πρώτης φάσης της Γερμανικής Επανάστασης, της μεγαλύτερης ίσως ευκαιρίας που χάθηκε για το εργατικό κίνημα κατά την περίοδο εκείνη. Η Γερμανική Επανάσταση, η οποία ξεκίνησε λίγες μέρες πριν την κατάρρευση του γερμανικού στρατού στο Δυτικό Μέτωπο, σύντομα εξαπλώθηκε σε όλη την Γερμανία με εργάτες και φαντάρους να εξαπλώνουν εργατικά συμβούλια στο Βερολίνο, την Βρέμη και το Ρουρ. Η αιματηρή κατάληξη της Επανάστασης στο Βερολίνο, με την δολοφονία των Λούξεμπουργκ και Λίμπκνεχτ τον Γενάρη του 1919, αποτέλεσε προλούδιο για ότι θα συνέβαινε σε ολόκληρη την χώρα. Η κυβέρνηση των Σοσιαλδημοκρατών, αποφασισμένη να χαλιναγωγήσει την επαναστατική διαδικασία και δικαιολογώντας τις πράξεις της αντλώντας από το μαρξιστικό οπλοστάσιο (θεωρία σταδίων κλπ) δεν δίστασε να συνεργαστεί με τον Στρατό και τα ακροδεξιά Freikorps, τα *Ελεύθερα Σώματα* της ακροδεξιάς, που ήταν υπεύθυνα για την διάπραξη σωρείας βιαιοτήτων σε ολόκληρο τον γερμανόφωνο χώρο και πρώτο σχολείο για μελλοντικά στελέχη του ναζιστικού κόμματος.

Επαναστατική Κυβέρνηση στην Βρέμη (15/10/1918)

Ο Λαντάουερ, όντας ένας από τους ελάχιστους που εναντιώθηκε ρητά και από την αρχή στον πόλεμο, βρέθηκε στο στόχαστρο του γερμανικού κράτους ενώ παράλληλα απογοητευμένος από τον πατριωτικό παροξυσμό που σάρωσε την χώρα, απομονώθηκε. Καθώς όμως το σφαγείο των χαρακωμάτων προκαλούσε τριγμούς εντός της Γερμανίας ο ίδιος άρχισε να αναθαρρεί, με τα γεγονότα της Ρωσίας να του δίδουν ακόμη περισσότερο κουράγιο. Έτσι όταν ο παλιός του φίλος Κουρτ Άισνερ τον κάλεσε στο Μόναχο τον Νοέμβρη του 1918 για να «συνεργαστεί μέσω ρητορικής δραστηριότητας στην αναδιαμόρφωση των ψυχών» ο Λαντάουερ δεν δίστασε να ανταποκριθεί. Στην Βαυαρία, όπου ο Άισνερ, βασιζόμενος στο αναιμικό Ανεξάρτητο Σοσιαλιστικό Κόμμα (USP) είχε αναλάβει την πρωθυπουργία της τοπικής κυβέρνησης, ο Λαντάουερ εργάστηκε άοκνα με τα αναρίθμητα εργατικά και στρατιωτικά συμβούλια που ξεφύτρωναν, προσπαθώντας να τα στρέψει προς επαναστατική κατεύθυνση. Η κατάσταση στην Βαυαρία εκτραχύνθηκε τον Φεβρουάριο του 1919 όταν ένας ακροδεξιός Κόμης δολοφόνησε τον Άισνερ. Ακολούθησαν εβδομάδες χάους μέχρι τον Απρίλη του 1919 όταν και ανακηρύχθηκε η Σοβιετική Δημοκρατία της Βαυαρίας. Αυτή ήταν και η τελευταία πράξη του δράματος. Σε αυτή την φάση ο Λαντάουερ αναλαμβάνει καθήκοντα

Κομισάριου για την «Διαφώτιση και την Δημόσια Καθοδήγηση». Δεν έμελλε ωστόσο να παραμείνει για καιρό σε αυτή την θέση. Λίγες ημέρες μετά την κυβέρνηση αναλαμβάνουν οι Κομμουνιστές οι οποίοι παύουν τον Λαντάουερ. Τίποτε από αυτά ωστόσο δεν είχε ιδιαίτερη σημασία. Την Πρωτομαγιά του 1919 τα Freikorps με τις ευλογίες των Σοσιαλδημοκρατών κάμπτουν την αντίσταση των υπερασπιστών της Δημοκρατίας και εισβάλλουν στο Μόναχο, προκαλώντας λουτρό αίματος. Ο Λαντάουερ συλλαμβάνεται και την επόμενη ημέρα δολοφονείται άγρια από τους τραμπούκους της ακροδεξιάς.

Freikorps: Το μακρύ χέρι του Γερμανικού Κράτους κατά την περίοδο 1918-1923

Ο Λαντάουερ έζησε και πέθανε υπερασπιζόμενος τον σκοπό της κοινωνικής χειραφέτησης. Αποφασισμένος να εργαστεί για αυτή ακόμη και συνεργαζόμενος με ανθρώπους στους οποίους δεν είχε καμία εμπιστοσύνη, όπως τους Σπαρτακιστές και το Γερμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα, δεν δίστασε να ριχτεί στον αγώνα για την επιβίωση της Επανάστασης σε ένα εξαιρετικά συντηρητικό κρατίδιο όπως και ήταν η καθολική Βαυαρία. Υπερβαίνοντας τους όποιους δισταγμούς μπορεί να είχε για το εγχείρημα ή για τους ανθρώπους με τους οποίους κλήθηκε να συνεργαστεί, κατέδειξε πως θεωρία και πράξη είναι αναπόσπαστα κομμάτια της πολιτικής δράσης, έγνοια η οποία διατρέχει γενικά το συγγραφικό του έργο

αλλά και ειδικά τα κείμενα που ο ανά χείρας τόμος περιλαμβάνει.